

Bestemmingsplan Oosterhorn, Milieueffectrapport

Beantwoording zienswijzen op de Notitie Reikwijdte en Detailniveau

Gemeente Delfzijl

13 december 2016

Witteveen + Bos

Gemeente
Delfzijl

Project Bestemmingsplan Oosterhorn, Milieueffectrapport
Document Beantwoording zienswijzen op de Notitie Reikwijdte en Detailniveau
Status Definitief 02
Datum 13 december 2016
Referentie DZ131-1/16-020.557

Opdrachtgever Gemeente Delfzijl
Projectcode DZ131-1
Projectleider ir. P.G.B. Hermans
Projectdirecteur drs.ing. P.T.W. Mulder

Auteur(s) P. van Weelden MSc
Gecontroleerd door drs. M.J. Schilt
Goedgekeurd door ir. P.G.B. Hermans

Paraaf

Adres Witteveen+Bos Raadgevende ingenieurs B.V. | Deventer
K.R. Poststraat 100-3
Postbus 186
8440 AD Heerenveen
+31 (0)513 64 18 00
www.witteveenbos.com
KvK 38020751

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Witteveen+Bos is gecertificeerd op basis van ISO 9001.

© Witteveen+Bos

Niets uit dit document mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt in enige vorm zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Witteveen+Bos Raadgevende ingenieurs B.V. noch mag het zonder dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Witteveen+Bos aanvaardt geen aansprakelijkheid voor enigerlei schade die voortvloeit uit of verband houdt met het wijzigen van de inhoud van het door Witteveen+Bos geleverde document.

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	1
2	GASUNIE	2
2.1	Inhoud zienswijze	2
2.2	Antwoord	2
3	GENERALDIREKTION WASSERSTRASSEN UND SCHIFFFAHRT	3
3.1	Inhoud zienswijze	3
3.2	Antwoord	3
4	NLKWN	4
4.1	Inhoud zienswijze	4
4.2	Antwoord	4
5	STADT EMDEN	5
5.1	Inhoud zienswijze	5
5.2	Antwoord	5
6	WATERSCHAP HUNZE EN AA'S	7
6.1	Inhoud zienswijze	7
6.2	Antwoord	7
7	GEMEINDE JEMGUM	8
7.1	Inhoud zienswijze	8
7.2	Antwoord	8
8	ZIENSWIJZE 7	9
8.1	Inhoud zienswijze	9

8.2	Antwoord	9
9	NATIONALPARKVERWALTUNG NIEDERSÄCHSISCHES WATTENMEER	11
9.1	Inhoud zienswijze	11
9.2	Antwoord	11
10	NATUUR- EN MILIEUFEDERATIE	12
10.1	Inhoud zienswijze	12
10.2	Antwoord	14
11	STADT BORKUM	16
11.1	Inhoud zienswijze	16
11.2	Antwoord	17
12	LANDKREIS LEER	19
12.1	Inhoud zienswijze	19
12.2	Antwoord	19
	Laatste pagina	19
	Bijlage(n)	Aantal pagina's

-

1

INLEIDING

De notitie Reikwijdte en Detailniveau Bestemmingsplan Oosterhorn (NRD) lag van 4 juni 2015 tot en met 15 juli 2015 ter inzage. De NRD is opgesteld ter voorbereiding op de m.e.r. ten behoeve van het bestemmingsplan voor het industrieterrein Oosterhorn te Delfzijl. Het bestemmingsplan voorziet in de ontwikkeling van industrie en de ontwikkeling van windenergie op Oosterhorn. In de NRD staan de uitgangspunten die worden gehanteerd bij het opstellen van het MER. In de NRD is onder meer aangegeven welke milieuthema's zullen worden onderzocht en op welke wijze de thema's zullen worden onderzocht.

Gedurende de zienswijzenperiode zijn elf zienswijzen op de notitie Reikwijdte en Detailniveau bestemmingsplan Oosterhorn ontvangen. In dit document worden de zienswijzen individueel beantwoord. Zienswijzen op persoonlijke titel zijn geanonimiseerd.

2

GASUNIE

2.1 Inhoud zienswijze

Onderdeel van het plan is de realisatie van nieuwe windturbines. Wij verzoeken om in de definitieve Notitie Reikwijdte en Detailniveau en verdere planontwikkelingen rekening te houden met aardgastransportleidingen en stations in de nabijheid van nieuwe locatie voor windparken, en ons beleid inzake windturbines en hogedruk aardgastransportleidingen in acht te nemen. Wij verzoeken om tijdig overleg wanneer werkzaamheden in de nabijheid van gasleidingen plaats zullen vinden.

2.2 Antwoord

Over onze voorgenomen omgang met uw beleid hebben wij, conform uw verzoek, contact met u opgenomen. Daarnaast hebben wij in het MER en het bestemmingsplan onze afweging ten aanzien de plaatsing van windturbines nabij ondergrondse infrastructuur en bovengrondse installaties gespecificeerd.

In het voorkeursalternatief zijn twee turbines verschoven om risico's voor gas- en hoogspanningsinfrastructuur te minimaliseren.

3

GENERALDIREKTION WASSERSTRASSEN UND SCHIFFFAHRT

3.1 Inhoud zienswijze

Met betrekking tot de ontwikkeling van windturbines verzoeken wij om de effecten van verlichting op de windturbines te onderzoeken. De vrees bestaat dat de verlichting het scheepvaartverkeer kan hinderen.

3.2 Antwoord

Aangaande verlichting en scheepvaart gelden de volgende reglementen:

- het Havenbeheerreglement;
- het Binnenvaart Politierglement;
- het Internationale Scheepvaart Reglement Eemsmonding.

De laatste twee reglementen stellen vooral eisen aan schepen. Het Havenbeheerreglement heeft ook betrekking op hinder voor scheepvaart door verlichting. De Havenmeester is daarbij de autoriteit. Er gelden geen normen.

De windturbines zullen voldoen aan bovenstaande reglementen. De Havenmeester zal zijn goedkeuring moeten geven aan de plannen. Daarnaast zal de verlichting worden vermeld op de (haven)kaarten.

4

NLKWN

4.1 Inhoud zienswijze

Wij zijn positief over de omvang en het detailniveau van de NRD en over het feit dat watergerelateerde zaken zowel kwalitatief als kwantitatief zullen worden beoordeeld, zoals mogelijke veranderingen in het scheepvaartverkeer als gevolg van de uitbreiding van het industrieterrein Oosterhorn.

In de NRD is geen concrete geografische afbakening opgenomen van het studiegebied. Effecten kunnen ook optreden buiten de grenzen van het plangebied, zoals op Duitse natuurgebieden. Omdat mogelijke effecten op Duitse gebieden niet uit te sluiten zijn, dienen deze in samenspraak met ons te worden onderzocht.

Door de Duitse en Nederlandse overheid is gezamenlijk een beheersplan voor Natura 2000-gebieden in de Eemsmonding opgesteld. Kaders en eisen hiervoor zijn vastgesteld in het document 'Integrierten Bewirtschaftungsplan Ems'. Wij stellen voor om dit document mee te nemen in het onderzoek en de planvorming.

4.2 Antwoord

In het MER worden verschillende milieuthema's behandeld. Het studiegebied wordt bepaald door de reikwijdte van de effecten. De reikwijdte van de effecten is per milieuthema verschillend en de omvang van het studiegebied is daarom per milieuthema anders. In de NRD is daarom niet één afbakening van studiegebied opgenomen. Effecten op (Duitse) natuurgebieden, buiten het plangebied, zullen worden onderzocht en beoordeeld.

Het 'Integrierten Bewirtschaftungsplan Ems' is meegenomen in het onderzoek naar effecten op de natuur.

5

STADT EMDEN

5.1 Inhoud zienswijze

Onder normale omstandigheden of in geval van een ongeval mag de stad Emden niet worden bedreigd door emissies via water, bodem of lucht. De ontwikkeling van zware industrie en intensivering van de reeds bestaande industrie maakt dat effecten in de zin van geluid of geur op de stad Emden niet kunnen worden uitgesloten. Onderzoek naar de luchtkwaliteit en geluidnormen is noodzakelijk. Een dergelijk onderzoek zal moeten aantonen of vigerende normen niet worden overschreden. Tevens dient in een dergelijk onderzoek het cumulatieve effect van de thans gevestigde bedrijven te worden meegenomen. Als controlemechanisme is continue monitoring van de relevante milieu-aspecten zinvol.

Afvalwater mag niet zonder behandeling in open water worden geloosd. Een totaalbalans (input output analyse) van de te verwerken stoffen en continue monitoring van proces- en milieugegevens is zinvol.

De gezondheid van mensen mag onder zowel normale omstandigheden als bij ongevallen niet bedreigd worden. Dit kan gerealiseerd worden door de best beschikbare technieken te gebruiken. Grenswaarden mogen hierbij niet worden overschreden.

5.2 Antwoord

In de m.e.r. zullen de milieueffecten op de volgende thema's in kaart worden gebracht en beoordeeld: water, bodem, natuur, landschap, verkeer (inclusief scheepvaart), geluid, luchtkwaliteit, geur, licht, gezondheid, externe veiligheid, duurzaamheid, slagschaduw (windturbines), energieproductie (windturbines) en archeologie. Hierbij wordt getoetst aan vigerende normen. Als normen worden overschreden, worden mitigerende en/of compenserende maatregelen onderzocht. Het studiegebied wordt bepaald door de reikwijdte van de effecten. Hierbij wordt ook rekening gehouden met grensoverschrijdende effecten.

Voor bodem geldt, op basis van vigerende wet- en regelgeving, een verbod op verontreiniging van de bodem. In de m.e.r. is daarom het uitgangspunt dat de bodem niet verontreinigd wordt door de (nieuwe) industrie op Oosterhorn. De effecten vanwege stikstof worden onderzocht binnen het thema natuur.

In het plan MER voor de Structuurvisie Eemsmond-Delfzijl zijn de cumulatieve effecten onderzocht. Hierbij zijn de effecten van het voornemen (uitbreiding industrie en realisatie windpark op Oosterhorn) in samenhang met de effecten van andere relevante plannen beschouwd. In het onderzoek voor het MER voor het bestemmingsplan Oosterhorn, wordt hierbij aangesloten.

Het thema water (en afvalwater) is een apart thema dat in de m.e.r. wordt onderzocht. Hierbij worden lozingen onderzocht en wordt ook getoetst aan vigerende normen en worden, indien nodig, maatregelen onderzocht en afgewogen. Het uitgangspunt is dat vigerende normen niet worden overschreden.

Bestaande bedrijven lozen (gezuiverd) afvalwater op het Zeehavenkanaal en de Eems. Een deel van de industrie op het industrieterrein Oosterhorn verzorgt sinds 2008 collectief de eigen afvalwaterzuivering door middel van een ZAWZI (zoutafvalwaterzuiverings-installatie).

Aangaande monitoring van de effecten is in het MER een aanzet voor een evaluatieprogramma opgenomen, conform de geldende (Nederlandse) kaders voor MER, en wordt aangesloten bij bestaande monitoringprogramma's.

Er is een gezondheidseffectscreening (GES) uitgevoerd, waarin de effecten op het thema gezondheid worden onderzocht. Per milieuthema worden daarnaast in het MER, indien nodig en afhankelijk van de effecten, mitigerende of compenserende maatregelen in beeld gebracht. Besluitvorming over dergelijke maatregelen vindt plaats in het kader van het bestemmingsplan. Besluitvorming over de toepassing van best beschikbare technieken vindt vooral plaats bij de vergunningverlening voor de realisatie van industriële inrichtingen. Op het gebied van water, bodem en lucht gelden hiervoor al aparte wet- en regelgeving of richtlijnen.

6

WATERSCHAP HUNZE EN AA'S

6.1 Inhoud zienswijze

De zienswijze gaat in op de beschermingszones van de waterkeringen. De definitie van de beschermingszone zoals opgenomen in de NRD is volgens de zienswijze onjuist. De gehanteerde definitie van de beschermingszone is van toepassing in stedelijk gebied, maar het plangebied valt deels in het buitengebied. Hier is voor primaire waterkeringen een beschermingszone van 75 meter van toepassing. Voor regionale waterkeringen is eveneens een beschermingszone van toepassing; de beschermingszone is 5 meter.

6.2 Antwoord

In het MER is onderscheid gemaakt tussen stedelijk gebied en het buitengebied. In het MER is daarbij ook rekening gehouden met de verschillende beschermingszones.

7

GEMEINDE JEMGUM

7.1 Inhoud zienswijze

De richtafstanden op basis van de VNG bedrijvenlijst zijn onjuist. Daarnaast worden weersinvloeden zoals harde wind, storm en onweer op geen enkele wijze meegenomen. Daarnaast wil men betrokken blijven bij de verdere besluitvorming omdat nu nog onbekend is welke soorten industrie tot ontwikkeling zullen komen. Om in de toekomst de emissies te kunnen beoordelen wil men een Gesamtbelastungskataster.

7.2 Antwoord

Zoals in de NRD is beschreven, tonen de richtafstanden niet de effecten van de varianten. De richtafstanden tonen het onderscheidende vermogen van de groene en grijze variant en vormen een hulpmiddel bij de ontwikkeling van de varianten. De effecten van de varianten zijn in de m.e.r. onderzocht.

In de onderzoeken naar geluid en luchtkwaliteit is rekening gehouden met de meteorologische omstandigheden conform de wettelijke voorschriften voor het onderzoek naar luchtkwaliteit en geluid.

Het is in deze fase van de planvorming onduidelijk welke (type) bedrijven zich daadwerkelijk zullen vestigen op Oosterhorn. Het bestemmingsplan voor Oosterhorn maakt de vestiging van zware industrie op Oosterhorn mogelijk. Om nu de effecten in beeld te brengen, wordt uitgegaan van een maximale invulling van de ruimte op het industrieterrein (worst case benadering). Indien bedrijven zich willen vestigen op Oosterhorn, wordt het voornemen (ook) getoetst aan het bestemmingsplan en de (milieu)ruimte die het bestemmingsplan biedt. Rondom de vergunningaanvragen voor individuele bedrijven kunnen Duitse overheden ook inspreken.

Een (grensoverschrijdend) registratie- of monitoringsysteem als het Gesamtbelastung-kataster bestaat niet. Een dergelijk systeem wordt niet opgesteld in het kader van het plan Oosterhorn.

ZIENSWIJZE 7

8.1 Inhoud zienswijze

De inhoud van deze zienswijze is ten behoeve van de leesbaarheid van deze nota genummerd:

- 1 Doordat in NRD meermaals wordt gerefereerd aan de Notitie Reikwijdte en Detailniveau Eemsmond-Delfzijl is de NRD verwarrend. En door de veelheid aan beleidsdocumenten van diverse overheden is het nauwelijks mogelijk een uitgebreide zienswijze te geven.
- 2 Het gebruikte kaartmateriaal is slecht van kwaliteit en is niet gedetailleerd.
- 3 De NRD bevat een aantal onjuistheden:
  - Peroxychem maakt waterstofperoxide en geen sodaproducten. Op Oosterhorn worden geen soda-producten meer gemaakt;
  - DOW maakt grondstoffen voor de plasticindustrie en geen plastic grondstoffen;
  - NAM is geen gasdistributiestation, maar een scheidingsinstallatie voor aardgascondensaat.
- 4 Grote Polder zal buiten het plangebied moeten vallen om de reden dat het geen industriebestemming heeft. En wordt er op de grens een dijk of spuilocatie gerealiseerd? Dit is onduidelijk. Het geplande spuikanaal ligt bijna op dezelfde plaats als de noord-zuid aardgasleiding van de Gasunie.
- 5 Het Provinciaal Omgevingsplan 2009-2013 loopt ten einde en er is een nieuwe Omgevingsvisie gemaakt. De Omgevingsvisie wordt gewijzigd vanwege collegewisselingen. Wat is derhalve de waarde van de tekst in paragraaf 3.2?
- 6 Om ongewenste ontwikkelingen op Oosterhorn te voorkomen geldt nu een voorbereidingsbesluit. Het is niet duidelijk wat 'ongewenste ontwikkelingen' zijn. De huidige definitie staat volgens de indiener van de zienswijze van alles toe.
- 7 Bij afbeelding 4.2 wordt gesproken over geluidsruimte, vervolgens worden een vijftal projecten en plannen gepresenteerd in tabel 4.4. Deze worden gelinkt aan de NRD Structuurvisie Eemsmond-Delfzijl. Dit is onduidelijk.
- 8 Over tabel 4.4: de realisatie van meer dan 50 turbines tussen chemiebedrijven is een onveilige ontwikkeling. Bovendien wordt Borgsweer belast door horizonvervuiling en overlast.
- 9 Over tabel 4.4: het project Blauwe Reiger past niet op Oosterhorn. Het project zal door een overheersende westenwind leiden tot overlast in Borgsweer. Bovendien worden in de omgeving van het project pootaardappelen geteeld.

8.2 Antwoord

1. Wij begrijpen dat de diverse plannen verwarrend kunnen zijn omdat deze bijna gelijktijdig in procedure zijn en over hetzelfde gebied gaan. Binnen de vigerende wet- en regelgeving voor ruimtelijke ordening is dit wel logisch. Provinciebreed is er een nieuwe Omgevingsvisie opgesteld. Vanwege de vele plannen en initiatieven in de regio Eemsmond-Delfzijl en de bijbehorende complexiteit en aandacht voor cumulatieve milieueffecten wordt er voor de regio Eemsmond-Delfzijl een regionale structuurvisie opgesteld. Oosterhorn is één van de circa twintig plannen binnen de regionale structuurvisie, maar samen met het plan voor de Eemshaven wel het plan met de meeste impact. De Omgevingsvisie en Structuurvisie zijn kaderstellend voor het bestemmingsplan voor Oosterhorn en dit beleid werkt door in het bestemmingsplan.

2. Het kaartmateriaal in de NRD betreft vaak een uitsnede van bestaand kaartmateriaal. Om de NRD overzichtelijk en handzaam te houden, is niet al het kaartmateriaal in originele vorm opgenomen.
3. In het MER zijn eventuele onjuistheden met betrekking tot de bestaande industrie op Oosterhorn hersteld.
4. In het gebied Grote Polder wordt geen industrie toegestaan, zoals beschreven in paragraaf 2.3 van de NRD. De ligging in het plangebied van Oosterhorn betekent nog niet dat het gebied een industriële bestemming krijgt. Grote Polder is in beeld als toekomstige spuilocatie, als onderdeel van het project Marconi. Over dit project wordt in het kader van het bestemmingsplan voor Oosterhorn geen besluit genomen. Het bestemmingsplan maakt het project Marconi niet onmogelijk. Voor de toekomstige spuilocatie wordt een aparte procedure gevolgd op het moment dat de uitvoerbaarheid van dit plan is aangetoond en dit plan daadwerkelijk wordt uitgevoerd.
5. In het MER en bestemmingsplan voor Oosterhorn zal rekening worden gehouden met de nieuwe en gewijzigde omgevingsvisie Groningen. Ten tijde van de NRD was deze visie nog niet vastgesteld.
6. Het vigerende voorbereidingsbesluit verbiedt de wijziging van het gebruik van de gronden of bouwwerken op Oosterhorn, tenzij dit gebruik past binnen het in ontwikkeling zijnde bestemmingsplan of binnen vastgestelde beleidskaders. Het bestemmingsplan maakt vooral de realisatie van zware industrie en havengebonden activiteiten mogelijk (zie paragraaf 1.1 van de NRD). Andere ontwikkelingen, zoals woningbouw, worden niet toegestaan.
7. In tabel 4.4 staan plannen en projecten waarvan de effecten worden meegenomen in de planvarianten en niet in de referentiesituatie. Ofwel, de effecten van deze plannen en projecten tellen mee in de effecten van het voornemen. Uitzondering hierop is de spuilocatie als onderdeel van het Marconiproject, dat is vermeld in tabel 4.4, maar geen onderdeel is van het voornemen.
8. In tabel 4.4 staat dat 54-100 MW aan windturbines wordt geplaatst; het gaat niet om meer dan 50 windturbines. Conform paragraaf 4.3 van de NRD worden drie varianten voor windenergie onderzocht, bestaande uit 18, 22 resp. 25 windturbines. In het MER zullen de effecten van de windturbines op o.a. de thema's veiligheid, landschap en geluid worden onderzocht.
9. Het voornemen gaat uit van de ontwikkeling van zware industrie op Oosterhorn, voornamelijk bestaande uit chemische industrie. Ook recyclingindustrie wordt toegestaan op Oosterhorn en het bedrijf Blauwe Reiger past daarom in beginsel in het voornemen. In het MER worden ook de effecten vanwege recyclingindustrie op Oosterhorn onderzocht. Daarnaast dient Blauwe Reiger voor haar bedrijfsactiviteiten een omgevingsvergunning aan te vragen en daarvoor het relevante onderzoek uit te voeren.

9

NATIONALPARKVERWALTUNG NIEDERSÄCHSISCHES WATTENMEER

9.1 Inhoud zienswijze

In de m.e.r. zullen ook de effecten op het natuurgebied Niedersächsisches Wattenmeer moeten worden onderzocht. Het gaat om de onderstaande effecten.

Effecten van het windpark:

- effecten op de trekvogels, specifiek vernietiging en verdringingseffecten;
- effecten op het landschap.

Effecten van de ontwikkeling van zware industrie:

- effecten door het lozen van schadelijke stoffen in de Außenems;
- effecten op de luchtkwaliteit in het natuurgebied Niedersächsisches Wattenmeer vanwege de uitstoot van stikstof, fijnstof, zware metalen en giftige organische verbindingen;
- verstoringseffecten op bruinvissen en zeehonden vanwege de toename van scheepvaartverkeer.

Houdt rekening met de Europese Kaderrichtlijn Water (EU Wasserrahmenrichtlinie durch Emissionen).

Voorgesteld wordt om een studiegebied met een straal van 50 kilometer om het plangebied te hanteren. Hierbinnen vallen de natuurgebieden Dollart, Krummhörn, Leybuch, Norderland en de eilanden Juist en Borkum.

9.2 Antwoord

Binnen het thema natuur zullen de effecten op de criteria 'aantal slachtoffers' (onder vogels) vanwege de windturbines en 'doorsnijding en ernst van doorsnijdingen van migratieroutes' worden beoordeeld. Binnen het thema landschap worden ook de effecten van de windturbines onderzocht en beoordeeld.

Binnen de thema's water, luchtkwaliteit en natuur worden de effecten vanwege de uitstoot of lozing van schadelijke stoffen op de natuur en de mens onderzocht. Hierbij wordt rekening gehouden met de normen in de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW). In de NRD wordt in tabel 5.1 al gerefereerd naar de KRW normen.

In het MER en de passende beoordeling in het kader van de Natuurbeschermingswet worden de effecten op beschermde natuurgebieden en beschermde soorten onderzocht en beoordeeld. Hierbij wordt ook gekeken naar de effecten vanwege de verandering van de luchtkwaliteit. Hierbij wordt ook gekeken naar de effecten op bruinvissen en zeehonden vanwege de toename van scheepvaartverkeer.

Het studiegebied wordt bepaald door de reikwijdte van de effecten en het studiegebied wordt in het MER per thema nader onderbouwd.

10

NATUUR- EN MILIEUFEDERATIE

10.1 Inhoud zienswijze

De inhoud van deze zienswijze is ten behoeve van de leesbaarheid van deze nota samengevat en genummerd:

1. Wij achten het van groot belang dat er in het MER verschillende alternatieven worden onderzocht op mogelijke gevolgen voor natuur, landschap, economie en leefbaarheid. Waarbij ook een meest milieuvriendelijk alternatief in beeld wordt gebracht.
2. Wij dringen er op aan om in het MER verschillende alternatieven naast elkaar te onderzoeken (bijvoorbeeld: verschil in bedrijfszoning, type bedrijvigheid, mate van samenhang tussen de bedrijven teneinde milieuwinst te kunnen realiseren), zodat een duidelijke en gemotiveerde politieke keuze kan worden gemaakt, rekening houdend met natuur, milieu, landschap en leefbaarheid, voor een gewenste toekomstige ontwikkeling.
3. Wij dringen er op aan dat in het MER duidelijk wordt gemaakt waar bij het bepalen van de referentiesituatie is uitgegaan, van de vergunde milieuruimte of van de feitelijk benutte milieuruimte.
4. Wij missen in de NRD een kaart waarop de verschillende zones met milieucategorieën staan aangegeven.
5. Wij zijn van oordeel dat de invloed van plannen en projecten buiten het plangebied op natuur, milieu, landschap en leefbaarheid in samenhang onderzocht zouden moeten worden. Wij dringen er op aan om aangrenzende plannen en ontwikkelingen in het MER te betrekken. Het betreft ontwikkelingen zoals de Aldel kabel, windmolens op de Schermdijk en ontwikkelingen op de Handelskade Oost en West en Weiwerd.
6. Wij dringen er op aan om tijdelijke effecten vanwege de bouw van windmolens, vooral geluidhinder en verstoring, kwantitatief in beeld te brengen.
7. Er kunnen de komende tientallen jaren constant bouwactiviteiten plaatsvinden. De bouwactiviteiten kunnen niet worden beschouwd als tijdelijke effecten, maar dienen volwaardig in het MER en de passende beoordelingen te worden meegenomen (worst case).
8. Risico's met betrekking tot gaswinning, bodemdaling en aardbevingen dienen in het MER in beeld te worden gebracht. Daarbij zal ook gekeken moeten worden naar bestaande constructies en installaties.
9. Er geldt voor het MER een eigen onderzoeksplicht wat betreft cumulatieve effecten. Hiervoor kan niet (alleen) gebruik worden gemaakt van het MER voor de structuurvisie Eemsmond-Delfzijl. Dat MER heeft een te laag detailniveau.
10. Voor de bepaling van cumulatieve effecten dienen alle plannen en projecten te worden meegenomen vanaf het moment van aanwijzing van het gebied dan wel het moment waarop het gebied is geplaatst op de communautaire lijst.
11. Als een plan of project geen significante effecten heeft op een Natura 2000-gebied, is dat nog geen reden om dat plan of project niet mee te nemen in het onderzoek naar cumulatieve effecten. Als effecten vanwege het plan of project op het Natura 2000-gebied niet zijn uit te sluiten, dient het plan of project meegenomen te worden in het onderzoek naar cumulatieve effecten.
12. Alle plannen en projecten die mogelijk invloed hebben op de instandhoudingdoelen van de relevante Natura 2000-gebieden dienen te worden meegenomen in het onderzoek naar cumulatieve effecten. Dat kunnen bijvoorbeeld ook ontwikkelingen in Rotterdam of Antwerpen zijn. Voor de effecten vanwege windmolens geldt dat ook de effecten van al draaiende parken moeten worden meegenomen, specifiek bij beoordeling van de effecten op trekvogels. Het gaat dan om windparken op de migratieroutes.

13. In het MER moeten ook de effecten op de zeewaterkwaliteit in beeld worden gebracht. In het Zeehavenkanaal kunnen lozingen, inclusief koelwater, een grote belemmering vormen voor vooral trekvisen.
14. Kijk in het MER wat betreft lichtverstoring verder dan de 0,1 lux grens. Er is ons geen wetenschappelijk onderzoek bekend waaruit blijkt dat onder 0,1 lux geen effecten optreden. Houdt hierbij ook rekening met de huidige 'achtergrondverlichting'.
15. Wij dringen er op aan om in het MER geen ondergrens van 1 mol/ha/jaar voor de depositie van NO_x, NH₃ en SO₂ te hanteren. Voor reeds overbelaste natuurgebieden is iedere toename van stikstofdepositie, hoe gering ook, relevant.
16. Wij stellen voor om de effecten vermisting en verzuring apart in beeld te brengen. Hierbij moeten de totale, cumulatieve deposities in beeld worden gebracht. Ook emissies vanwege landbouw spelen hierbij een belangrijke rol.
17. De MTR waarden voor zware metalen, HF en dioxines in kg/ha/jaar zijn bedoeld voor bescherming van de mens, niet voor bescherming van de natuur. Breng in de passende beoordeling de ecologische effecten in beeld.
18. Wij vragen u om ook de grensoverschrijdende effecten op het Duitse natuurgebied de Ems in de passende beoordeling beeld te brengen.
19. Wij vragen u inzichtelijk te maken hoe de effecten beoordeeld worden. Hierbij dient ook rekening te worden gehouden met cumulatieve effecten. En hierbij dienen significant negatieve effecten op één van de instandhoudingdoelen altijd negatief beoordeeld te worden; eventuele positieve effecten op andere instandhoudingdoelen kunnen dit niet compenseren.
20. Wij dringen er op aan om de natuurlijncriteria toe te passen voor de effectbeoordeling, in plaats van de effecten te beoordelen met plussen en minnen.
21. Hoe wordt er omgegaan met de waarderingen? Wordt een (-) op geluid bijvoorbeeld weggestreept tegen een (+) op geur? Wij dringen er op aan om een kwantitatieve benadering te hanteren in plaats van de plussen en minnen.
22. Geef duidelijk aan hoe de berekeningen voor licht, geluid en schadelijke stoffen worden uitgevoerd en welke grenswaarden / randvoorwaarden daarbij worden gehanteerd.
23. Voor de beoordeling van de impact van windturbines op het landschap kan worden volstaan met tabel 5.16. Als tabellen 5.15 en 5.17 van de NRD toch worden gehanteerd in het MER, geef dan duidelijk aan waarom.
24. Wij adviseren om de effecten op openheid en horizonbeslag, (relatieve) duisternis en bestaande landschappelijke kwaliteiten en structuren afzonderlijk te beoordelen. Hierbij moet gekeken worden naar het totale effect van de ontwikkeling van industrie en windturbines op Oosterhorn. Zet daarbij de effectscores in een kaart. En houd rekening met de publicatie 'Hoe open is de Waddenzee' van het PBL.
25. Het studiegebied voor de effecten van windturbines op het landschap is met 5 kilometer te klein. Windturbines van 100 meter hoog zijn zichtbaar vanaf 35,7 kilometer. De effecten zouden in beeld kunnen worden gebracht met afbeeldingen met cirkels rond de windturbines waarbinnen de turbines 0 %, 10 %, 25 %, 50 %, 75 % of 90 % van de tijd zichtbaar zijn.
26. Voor een goede beoordeling van de bereikbaarheid voor de binnenvaart adviseren wij in het MER ook de sluiscapaciteit op de route Lemmer-Delfzijl mee te nemen, mede tegen de achtergrond van de verwachte ontwikkeling van de doorgaande scheepvaart naar Duitsland.
27. Als uitgangspunt voor geluid geldt de vigerende geluidzone. Indien het aantal geluidgehinderden toeneemt, kan het plan niet worden vastgesteld.
28. Boven 40 dB, gemeten op 30 centimeter boven het maaiveld, kunnen effecten op de natuur niet worden uitgesloten. Wij stellen voor om dit aan te passen in het beoordelingskader voor geluid / natuur.

29. Lucht, geur en licht worden alleen beoordeeld aan de hand van het aantal gehinderden. Effecten op de natuur moeten ook in beeld gebracht worden. Wij verzoeken u de effecten apart in beeld te brengen. Voor luchtkwaliteit betekent dit ook: per verontreinigende stof (stikstof, fluor, zware metalen, vluchtige koolwaterstoffen etc.). En breng de cumulatieve effecten in beeld.
30. Wij stellen voor om de om de mogelijke effecten van windturbines op de gezondheid in het MER mee te nemen.

10.2 Antwoord

1. In het MER worden twee scenario's voor de ontwikkeling van het industrieterrein en drie alternatieven voor de realisatie van windturbines onderzocht. Er wordt geen MMA onderzocht. Wel worden er, indien nodig en afhankelijk van de effecten, in de m.e.r. mitigerende en compenserende maatregelen in beeld gebracht, inclusief bovenwettelijke maatregelen. Besluitvorming over de toepassing van die maatregelen vindt plaats in het bestemmingsplan. In de m.e.r. worden de effecten van de alternatieven onderzocht voor onder meer de thema's natuur en landschap. Effecten op het thema leefbaarheid worden niet apart in beeld gebracht, hieronder verstaan wij de effecten op onder andere de thema's luchtkwaliteit, geluid, veiligheid en gezondheid. Effecten op het thema economie worden in beeld gebracht middels de criteria 'gebruikswaarde' en 'toekomstwaarde' binnen het aspect ruimtegebruik en het thema duurzaamheid.
2. De gevolgde aanpak voor het MER is: wij onderzoeken mogelijke ontwikkelingsrichtingen van het industrieterrein, die wij vertalen naar ruimtelijke varianten, uitgaande van een representatieve maximale invulling van het industrieterrein. Op basis van het onderzoek worden, indien nodig, mitigerende en compenserende maatregelen onderzocht. De ruimtelijke varianten in het MER onderscheiden zich door type bedrijvigheid en interne zonering betreft een mogelijke mitigerende maatregel die in het bestemmingsplan wordt meegenomen. Bij de ontwikkeling van het bestemmingsplan en de latere vergunningverlening wordt rekening gehouden met de samenhang of synergie tussen bedrijven door bedrijven te clusteren.
3. In paragraaf 4.1 van de NRD is toegelicht waarbij voor de huidige situatie en referentiesituatie wordt uitgegaan. De huidige situatie betreft alle vergunde activiteiten die zijn gerealiseerd, niet de vergunde ruimte. Het komt er op neer dat de referentiesituatie bestaat uit de 'feitelijk benutte milieuruimte'.
4. In het MER zijn de varianten verbeeld op kaarten. Zie hoofdstuk 5 van het MER.
5. In het onderzoek naar de windturbines wordt het cumulatieve effect van de windturbines op Oosterhorn en o.a. de Schermdijk onderzocht (zie tabel 4.2 in de NRD, vermeld als windpark Noord). Effecten vanwege ontwikkelingen buiten het plangebied zijn, in samenhang met de ontwikkelingen op Oosterhorn, onderzocht voor het planMER voor de Structuurvisie Eemsmond-Delfzijl.
6. Tijdelijke effecten vanwege bouwactiviteiten op natuur worden in beeld gebracht op basis van onderzoek naar piekgeluiden en op basis van het bestaande onderzoek naar de energiecentrale in de Eemshaven. Tijdelijke effecten vanwege bouwactiviteiten op de mens worden op kwalitatieve wijze in beeld gebracht. De tijdelijke effecten worden niet gedetailleerd in beeld gebracht vanwege de onzekerheden rondom de invulling van het industrieterrein, het tempo van de invulling van het terrein en de toegepaste bouwmethoden.
7. Zie het antwoord op vraag 6.
8. Risico's en maatregelen met betrekking tot aardbevingen zijn beschouwd in het MER.
9. In het plan MER voor de Structuurvisie Eemsmond-Delfzijl zijn de cumulatieve effecten onderzocht. Dit is juist mede de aanleiding voor de structuurvisie en het MER voor de structuurvisie; hierin worden de plannen in de Eemsdelta integraal onderzocht en worden maatregelen, indien nodig, op regionale schaal afgewogen. Het plan MER voor de Structuurvisie heeft een relatief hoog detailniveau, bijna gelijk aan het detailniveau voor het MER voor het bestemmingsplan Oosterhorn. Waar beide onderzoeken verschillen, is vooral de inhoud van de plannen, waarin wijzigingen kunnen optreden, bijvoorbeeld de wijziging van turbineposities.
10. De natuurbeschermingswet (en habitatrichtlijn) (HR) vragen om een beoordeling van de effecten van een plan (of project) in cumulatie met andere plannen en projecten. Projecten die in het verleden zijn gerealiseerd, zijn in beginsel onderdeel van de achtergrondwaarden of referentiesituatie. Plannen en projecten die een nog onzekere toekomstige gebeurtenis vormen, worden niet in de cumulatiebeoordeling betrokken.

11. Projecten en plannen die al dan niet tot significante effecten op Natura 2000-gebieden kunnen leiden en de effecten van het plan kunnen versterken of verminderen, worden in de cumulatietoets betrokken.
12. Alle plannen en projecten die de effecten van het bestemmingsplan Oosterhorn kunnen versterken of verminderen worden in de cumulatiebeoordeling betrokken. Afstand speelt daarbij geen rol.
13. In het MER worden de effecten op de thermische kwaliteit en chemische kwaliteit van het oppervlakte-water onderzocht. Hierbij wordt ook gekeken naar de effecten op het zeewater.
14. Er is geen effect bij een lichtbelasting onder 0,1 lux. Dit is in het MER en de passende beoordeling gemotiveerd.
15. De effecten van stikstofdepositie worden getoetst aan de beschikbare ontwikkelruimte in de PAS voor Nederland, en aan het Duitse afwegingskader voor Natura 2000-gebieden in Duitsland. Effecten van depositie van zwavel worden beoordeeld op basis van een depositiemodelling, die wordt begrensd op 1 mol SO₂, omdat op voorhand vaststaat dat een toename met minder dan 1 mol SO₂ zeker niet tot effecten zal leiden. Dit is in het MER en de passende beoordeling nader onderbouwd.
16. De deposities van NO_x, NH₃ en SO₂ worden ieder in beeld gebracht. Zie voor de aanpak wat betreft cumulatieve effecten de antwoorden op punten 10 t/m 12. Emissies vanwege de landbouw zijn onderdeel van de achtergrondwaarden of referentiesituatie.
17. In de passende beoordeling worden de ecologische effecten van verontreiniging door zware metalen, HF en dioxines in beeld gebracht.
18. In het MER worden de effecten op Duitse natuurgebieden in beeld gebracht, inclusief het natuurgebied de Ems.
19. Effecten worden per instandhoudingsdoel (kwalificerende soort of habitat) beoordeeld. positieve effecten op het ene doel wordt niet 'verrekend' met negatieve effecten op een ander doel. De natuurbeschermingswet biedt hiervoor ook geen ruimte.
20. De natuurpuntenmethode is een goede methode om natuurwaarden te vertalen naar economische waarden en wordt gebruikt in MKBA's. Voor het bepalen van de effecten op natuur is de natuurpuntenmethode niet geschikt.
21. Plussen en minnen worden in het MER niet tegen elkaar weggestreept. Het onderzoek en de effectbeoordeling in het MER zijn zoveel mogelijk kwantitatief; plussen en minnen zijn zoveel mogelijk gekoppeld aan kwantitatieve indicatoren.
22. In het MER zijn de aanpak en het beoordelingskader per thema toegelicht. Hieronder vallen de gehanteerde methoden en grenswaarden / normen. In de regel worden de vigerende normen in wet- en regelgeving of beleid gehanteerd, tenzij die ontbreken.
23. In het deelrapport landschap (bijlage bij het MER) is het beoordelingskader nader toegelicht.
24. De criteria openheid en horizonbeslag, (relatieve) duisternis en bestaande landschappelijke kwaliteiten zijn in het MER apart beoordeeld. Met de publicatie van het PBL is in de effectbeoordeling rekening gehouden. De effecten zijn niet op een kaart gezet, maar zijn weergegeven in een tabel. Hierbij worden drie schaalniveaus gehanteerd, waaronder het schaalniveau 'meer dan 5 kilometer'.
25. Zie het antwoord op punt 24.
26. In het onderzoek naar scheepvaartverkeer is dit punt nu meegenomen.
27. Dit standpunt is niet correct. In het MER worden de effecten vanwege maximale vulling van de geluidzone in beeld gebracht. Dit kan leiden tot een toename van het aantal geluidgehinderden, omdat de huidige geluidbelasting kleiner is dan wanneer de geluidzone maximaal wordt gevuld, zonder dat de geluidzone of het plan worden aangepast.
28. Conform tabel 5.5 van de NRD worden effecten boven 40 dB op 30 centimeter boven het maaiveld in beeld gebracht. Tabel 5.28 in de NRD schetst een onvolledig beeld.
29. Verstoring van de natuur door licht is onderdeel van het beoordelingskader voor natuur, zie tabel 5.5 van de NRD. Effecten op de natuur vanwege een verandering in de luchtkwaliteit is ook onderdeel van het beoordelingskader voor natuur, zie tabel 5.5 van de NRD, waarin onder andere de deposities van NO_x, NH₃ en SO₂ zijn opgenomen. De effecten worden apart in beeld gebracht en de cumulatieve effecten worden in beeld gebracht. Op basis van de huidige informatie leidt geur niet tot negatieve effecten op natuur, tevens zijn hiervoor geen modellen beschikbaar. Effecten vanwege geur op natuur zijn in het MER niet onderzocht.
30. Effecten van windturbines op de gezondheid, zijn meegenomen in de GES wat betreft geluid.

11

STADT BORKUM

11.1 Inhoud zienswijze

Uit de NRD blijkt dat chemie en energie in de ontwikkeling van de gebieden Eemshaven en Delfzijl een belangrijke rol spelen. Onderzoek en beoordeel daarom:

- binnen het thema water en oppervlaktewaterkwaliteit naast de effecten van zware metalen ook de effecten van chemicaliën en stikstof;
- binnen het thema bodem en het criterium bodemkwaliteit de effecten van zware metalen, chemicaliën en stikstof;
- binnen het thema natuur de effecten van chemicaliën;
- binnen het thema luchtkwaliteit naast stikstof en fijnstof ook zware metalen en chemicaliën;
- binnen het thema gezondheid de effecten van zware metalen en chemicaliën.

In de NRD zijn de bedrijfscategorieën niet gedefinieerd. De indiener van de zienswijze kan derhalve het plan niet beoordelen.

De variant grijze groei is tegenstrijdig met de ambities in het provinciale beleid en de structuurvisie Eemsmond-Delfzijl.

De Waddenzee is naast een natuurgebied een belangrijke toeristische bestemming. In dit landschap dient alleen emissiearme energieopwekking (en industrie) te worden gerealiseerd.

Wij zullen ons met alle rechtsmiddelen verzetten tegen ontwikkelingen waarbij geen rekening wordt gehouden met de natuurlijke en toeristische betekenis van de regio. Dit geldt in het bijzonder voor de variant grijze groei.

Geef een nauwkeurige beschrijving van illegale situaties en de wijze waarop hiermee wordt omgegaan.

In tegenstelling tot de structuurvisie Eemsmond-Delfzijl wordt in de NRD het thema klimaat niet besproken. De Nederlandse regering is als gevolg van een gerechtelijke uitspraak verplichting om in 2020 de CO₂-emissies met 25 % te hebben teruggedrongen, met als peiljaar 1990. In het onderzoek dienen naast CO₂ ook andere broeikasgassen te worden meegenomen, zoals CH₄, N₂O, H-FKW, CF₄, C₂F₆, C₃F₈, SF₆, FKW, FCKW, NO_x, NM VOC, CO en SO₂.

Vul het beoordelingskader natuur aan met:

- de effecten op 'Nationalpark, Biospärenreservat, Weltnaturerbe, Ramsar-Schutzgebiet, Particularly Sensitive Area, Emission Control Area';
- de indicator chemicaliën onder het criterium verontreiniging;
- verhoging van de watertemperatuur, inclusief effecten op Schwarmfischen en Planktongefüges / Primärproduktion.

In de NRD wordt geconcludeerd dat het industriegebied geen ruimtebeslag heeft in een Natura 2000-gebied of de EHS/NNN. Niettemin kunnen er effecten optreden vanwege emissies in de lucht of het water.

De 'critical loads' voor stikstof worden voor het habitattype 2130 grijze duinen (Graudünen) al overschreden. Voor de grijze duinen in Niedersachsen zijn specifieke 'critical loads' vastgesteld door de NLWKN. Deze moeten worden gebruikt. De effectbeoordeling dient te gebeuren op het niveau van habitattypen.

Voeg bij het aspect licht het criterium 'verstoring van de avifauna' toe en beschrijf de effecten van licht op de avifauna.

11.2 Antwoord

Het thema water is een apart thema dat in de m.e.r. wordt onderzocht. Hierbij worden de effecten op thermische en chemische waterkwaliteit onderzocht en worden de effecten aan de normen in de Kaderrichtlijn Water (KRW) getoetst. Hierbij worden, op basis van kentallen, alle mogelijke lozingen beschouwd, niet alleen zware metalen.

Voor bodem geldt, op basis van vigerende wet- en regelgeving, een verbod op verontreiniging van de bodem. In de m.e.r. is daarom het uitgangspunt dat de bodem niet verontreinigd wordt door de (nieuwe) industrie op Oosterhorn. De effecten vanwege stikstof worden onderzocht binnen het thema natuur.

De onderzoeksresultaten voor het thema water worden gebruikt als input voor het onderzoek naar effecten op de natuur. Daarnaast wordt er onderzoek uitgevoerd naar stikstofdepositie. Hierbij worden de effecten vertaald naar hun ecologische impact.

Waar relevant, zijn de emissies van chemicaliën, zoals HCl en HF, en zware metalen, beoordeeld.

Naast het MER wordt een gezondheidseffectscreening (GES) uitgevoerd. Effecten op de gezondheid vanwege luchtverontreiniging zijn onderdeel van de GES. Hierbij is aangesloten op het onderzoek naar luchtkwaliteit.

De milieucategorieën voor bedrijven in de NRD zijn gebaseerd op de zogenaamde (standaard) staat van bedrijfsactiviteiten van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). Hierin zijn o.a. type bedrijfsactiviteiten en hun milieucategorie opgenomen. Een nadere toelichting en de volledige lijst vindt u hier: <https://vng.nl/onderwerpenindex/milieu-en-mobiliteit/externe-veiligheid/bedrijven-en-milieuzonering>. De staat van bedrijfsactiviteiten wordt ook toegevoegd aan het bestemmingsplan, voor zover relevant.

De varianten grijze groei en groene groei zijn de ruimtelijke doorvertaling van twee mogelijke ontwikkelingsscenario's voor Oosterhorn. Indien uit het milieueffectonderzoek knelpunten naar voren komen, worden hiervoor mitigerende en compenserende maatregelen onderzocht en, indien nodig of gewenst, in het bestemmingsplan verwerkt. Bij het opstellen van het bestemmingsplan wordt daarnaast rekening gehouden met het vigerende regionale, provinciale en (intern)nationale beleid en de relevante belangen, waaronder het natuurlijke en toeristische belang van de Waddenzee. Aangekend wordt dat de variant grijze groei niet bij voorbaat natuur- of milieuvriendelijker is dan de variant groene groei; in de variant groene groei is er sprake van andere industrie en andere (type) emissies. Daarom wordt niet één variant gekozen en doorvertaald naar het bestemmingsplan, maar worden randvoorwaarden of maatregelen, die volgen uit het MER, in het bestemmingsplan verwerkt.

Er zijn op Oosterhorn geen illegale bedrijfsactiviteiten.

Het thema klimaat is ondergebracht onder het thema duurzaamheid. Binnen het thema duurzaamheid worden emissies van broeikasgassen onderzocht.

Het beoordelingskader voor natuur omvat ook de relevante Duitse kaders. Effecten op de thermische kwaliteit van oppervlaktewater zijn in het natuuronderzoek meegenomen.

Effecten op de natuur vanwege de verspreiding van schadelijke stoffen door de lucht of het water worden onderzocht in de m.e.r. Alleen effecten door ruimtebeslag in de EHS of Natura 2000-gebieden kunnen bij voorbaat worden uitgesloten.

De 'critical loads' voor stikstof voor het habitatype 2130 grijze duinen (Graudünen) zijn in het onderzoek meegenomen. We passen de Duitse beoordelingsmethode toe op de Duitse Natura 2000-gebieden.

Verstoring door licht is onderdeel van het beoordelingskader voor natuur. Hierbij wordt ook rekening gehouden met effecten op vogels.

12

LANDKREIS LEER

12.1 Inhoud zienswijze

Onderzoek de effecten op natuurgebieden op Duits grondgebied, waaronder FFH gebieden Unterems und Außenems, Nationalpark Niedersächsisches Wattenmeer en Hund und Paapsand en de vogelbeschermingsgebieden Niedersächsisches Wattenmeer, Krummhörn en Hund und Paapsand.

Onderzoek de effecten van de windturbines op het risico op aanvaringen met vogels en onderzoek de effecten op trekroutes. Daarnaast dienen de effecten op het landschap als gevolg van de ontwikkeling van het windpark te worden onderzocht.

Wij benadrukken het belang van het onderzoek naar stikstofdepositie. De voorgenomen ontwikkelingen leiden tot stikstofemissies met effecten op biotopen en habitattypen.

12.2 Antwoord

FFH gebieden zijn Natura 2000-gebieden. Alle Natura 2000-gebieden in het invloedsgebied worden meegenomen in het onderzoek. De genoemde gebieden in de zienswijze vallen hieronder.

Binnen het thema natuur worden het aantal slachtoffers (onder vogels) en de effecten op vogeltrekroutes vanwege windturbines onderzocht. De effecten op het landschap vanwege de windturbines zijn onderdeel van het thema landschap.

Binnen het thema natuur wordt onderzoek uitgevoerd naar stikstofdepositie en de effecten op de natuur vanwege stikstofdepositie.

